

8/2004. (III. 25.) AB határozat

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítványok tárgyában meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 91. § (1) bekezdése alkotmányellenes, ezért e rendelkezést 2004. december 31. napjával megsemmisíti.

2. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 295. § (1) és (2) bekezdése, valamint 296. §-a alkotmányellenes, ezért e rendelkezéseket megsemmisíti.

3. Az Alkotmánybíróság a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény

- 1. § (1) bekezdése,
- 3. § (2) bekezdésében az „életének és testi épségének kockáztatásával” szövegrésze,
- 14. § (1) bekezdése,
- 16. § (1) bekezdése,
- 18. § (4) bekezdése,
- 19. §-a,
- 37. § (6) bekezdése,
- 69. §-a,
- 94. §-a és
- 297. § (1) bekezdése alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat elutasítja.

4. Az Alkotmánybíróság a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény végrehajtására kiadott 140/1996. (VIII. 31.) Korm. rendelet 37. §-a és 63. §-a alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat elutasítja.

5. Az Alkotmánybíróság a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 237. §-a, 258. § (1) bekezdése és 338. § (1) bekezdése tekintetében az eljárást megszünteti.

6. Az Alkotmánybíróság a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény végrehajtására kiadott 140/1996. (VIII. 31.) Korm. rendelet 42. § (1) bekezdése, 44. §-a, 47. §-a és 49. §-a tekintetében az eljárást megszünteti.

7. Az Alkotmánybíróság a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 254. § (2) bekezdése, 293. §-a, 306. §-a és 322. §-a alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat visszautasítja.

8. Az Alkotmánybíróság a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény végrehajtására kiadott 140/1996. (VIII. 31.) Korm. rendelet 55. § (1) bekezdésének és 56. § (1) bekezdésének „a folyamatos ügyeleti szolgálat ellátására szervezett beosztásokban szolgálatot teljesítők kivételével” szövegrészei, továbbá 59. §-a, 60. §-a, 61. §-a, 62. §-a és 63. §-a alkotmányellenessége megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványokat visszautasítja.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

INDOKOLÁS

I.

Az Alkotmánybíróságtól öt indítványozó kérte a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: Hszt.), valamint a végrehajtásáról szóló 140/1996. (VIII. 31.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Hsztvh.) különféle rendelkezései alkotmányellenességének megállapítását, és részben azonnali, részben az új szabályozást lehetővé tevő hatállyal történő megsemmisítését. Az Alkotmánybíróság az indítványokat egyesítette.

Az indítványok benyújtása és elbírálása közötti időben az indítványozók által kifogásolt jogszabályok néhány rendelkezése módosult. Az Alkotmánybíróság felhívására két indítványozó úgy nyilatkozott, hogy fenntartják eredeti indítványukat. A három további indítványozó nem tett nyilatkozatot.

Az Alkotmánybíróság felkérésére a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter, az igazságügy-miniszter és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter véleményt nyilvánított az indítványokról.

Az Alkotmánybíróság határozatát - többségében az indítványozók által is hivatkozott - következő jogszabályi rendelkezések alapján hozta meg:

A) Az Alkotmány rendelkezései:

„2. § (1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.”

„8. § (1) A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.

(2) A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.”

„9. § (2) A Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát.”

„40/A. § (1) A fegyveres erők (Magyar Honvédség, Határőrség) alapvető kötelessége a haza katonai védelme, valamint nemzetközi szerződésből eredő kollektív védelmi feladatok ellátása. A Határőrség rendészeti feladatkörében ellátja az államhatár őrzését, a határforgalom ellenőrzését és a határrend fenntartását. A fegyveres erők feladatairól és a rájuk vonatkozó részletes szabályokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

(2) A rendőrség alapvető feladata a közbiztonság és a belső rend védelme. A rendőrségről és a nemzetbiztonsági tevékenységgel összefüggő részletes szabályokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

„40/B. § (2) A fegyveres erőket az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyónbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.

(3) A fegyveres erők irányítására - ha nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik - az Alkotmányban meghatározott keretek között kizárólag az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Honvédelmi Tanács, a Kormány és az illetékes miniszter jogosult. A fegyveres erők irányítására és a Magyar Honvédség felső szintű vezetésének rendjére vonatkozó alapvető szabályokat a jelen levő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott törvény állapítja meg, a részletes szabályokat pedig a Kormány határozza meg.

(4) A fegyveres erők, a rendőrség és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai nem lehetnek tagjai pártnak és politikai tevékenységet nem folytathatnak.

(5) A fegyveres erők nem hivatásos katonai állományú tagjának pártban való tevékenységére a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott törvény korlátokat állapíthat meg.”

„54. § (1) A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”

„57. § (1) A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”

„57. § (3) A büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.”

„59. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.”

„61. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.”

„62. § (1) A Magyar Köztársaság elismeri a békés gyülekezés jogát és biztosítja annak szabad gyakorlását.”

„64. § A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van arra, hogy egyedül vagy másokkal együttesen írásban kérelmet vagy panaszt terjesszen az illetékes állami szerv elé.”

„66. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és a nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében.”

„67. § (2) A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.”

„70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.

(2) Az embereknek az (1) bekezdés szerinti bármilyen hátrányos megkülönböztetését a törvény szigorúan bünteti.”

„70/B. § (2) Az egyenlő munkáért mindenkinek, bármilyen megkülönböztetés nélkül, egyenlő bérhez van joga.

(3) Minden dolgozónak joga van olyan jövedelemhez, amely megfelel végzett munkája mennyiségének és minőségének.”

„70/D. § (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.”

„77. § (2) Az Alkotmány és az alkotmányos jogszabályok mindenkire egyaránt kötelezőek.”

B) A hatályos Hszt. rendelkezései:

„1. § (1) E törvény hatálya a Határőrség, a rendvédelmi szervek (a rendőrség, a polgári védelem, a vám- és pénzügyőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, az állami és hivatásos önkormányzati tűzoltóság), valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok (e törvény alkalmazásában a továbbiakban együtt: fegyveres szervek) hivatásos állományú tagjainak szolgálati jogviszonyára (a továbbiakban: szolgálati viszony) és társadalombiztosítási ellátására terjed ki.”

„3. § (2) A hivatásos állomány tagja a szolgálati viszonyból fakadó kötelmeit - a fegyveres szerv rendeltetés szerinti feladatainak megvalósítása érdekében - önkéntes vállalás alapján, élethivatásként, szigorú függelmi rendben, életének és testi épségének kockáztatásával, egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti.”

„14. § (1) A hivatásos állomány tagja alapvető jogainak a szolgálati viszonytal kapcsolatos korlátozása nem okozhat az elérni kívánt törvényes érdekekkel nyilvánvalóan aránytalan hátrányt.”

„16. § (1) A hivatásos állomány tagja a szolgálati, szolgálatteljesítési helyét a szervezeti egység munkarendjében megállapított esetekben és módon hagyhatja el, és ennek megfelelően köteles bejelenteni a szolgálatteljesítési időn kívüli tartózkodási helyét, ahol szükség esetén értesíthető vagy elérhető.”

„18. § (4) A hivatásos állomány tagja a részére kiadott parancsot, intézkedést - a 69. § esetét kivéve - nem bírálhatja, azokról a jog- és érdekérvényesítő tevékenysége körén kívül véleményt nem mondhat, a szolgálati rendet és a fegyelmet sértő nyilatkozatot nem tehet, a sajtónyilvánosság igénybevitelével hivatalos eljárásban magánvéleményt nem nyilváníthat.”

„19. § (1) A szolgálati helyen a gyülekezési jog alapján nyilvános rendezvény csak az állományilletékes parancsnok engedélyével tartható.

(2) Nem engedélyezhető rendezvény a szolgálati helyen, ha az

- a) pártpolitikai célt szolgál,
- b) a szolgálati feladat, a szolgálati rend és fegyelem ellen irányul, vagy azt bírálja,
- c) a fegyveres szerv iránti közbizalom megingatására alkalmas,
- d) a fegyveres szerv feladataival ellentétes célra irányul.”

„37. § (4) A szolgálati viszony létesítéséhez szükséges, az állampolgárok által beszerezhető adatokat és tényeket a jelentkezőnek igazolnia kell.

(5) Ha a szolgálati viszony létesítésének feltétele a nemzetbiztonsági követelményeknek való megfelelés, a hivatásos szolgálatra jelentkezőnek a jelentkezéskor írásban nyilatkoznia kell arról, hogy ezeknek a követelményeknek megfelel, és hozzájárul ahhoz, hogy ezt az illetékes nemzetbiztonsági szolgálat ellenőrizze. Az ellenőrzéshez való hozzájáruláshoz a külön törvényben meghatározott hozzátartozó nyilatkozatát is csatolni kell.

(6) A fegyveres szerv a (4) és (5) bekezdésben meghatározott adatokat, illetve a feltételeknek való megfelelést a szolgálati viszony fennállása alatt ellenőrizheti.”

„69. § (1) A hivatásos állomány tagja szolgálatteljesítése során köteles végrehajtani az előjáró parancsát, a felettes rendelkezését, kivéve, ha azzal bűncselekményt követne el.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt kivétellel a hivatásos állomány tagja a jogszabálysértő parancs, rendelkezés végrehajtását nem tagadhatja meg. Ha azonban annak jogellenessége felismerhető számára, arra haladéktalanul köteles az előjáró figyelmét felhívni. Ha az előjáró a parancsát, a felettes a rendelkezését ennek ellenére fenntartja, azt kérelemre írásba kell foglalnia. A jogszabálysértő parancs, rendelkezés végrehajtásáért kizárólag az azt kiadó felel.”

„91. § (1) Ha a hivatásos állomány tagja nő, gyermekét egyedül nevelő férfi, öt évenként a 16 évesnél fiatalabb

- a) 1 gyermeke után 2 munkanap,
- b) 2 gyermeke után 4 munkanap,

c) 2-nél több gyermeke után összesen 7 munkanap pótszabadság illeti meg.”

„94. § A hivatásos állomány tagját gyermekápolás céljából egészségügyi szabadság illeti meg az alábbiak szerint:

a) az anyát, ha 1 évesnél fiatalabb, kórházi ápolás alatt álló gyermekét szoptatja;

b) az anyát, az egyedülálló apát, a nevelőszülőt, valamint a helyettes szülőt, ha beteg gyermekét ápolja, a gyermek 1 éves koráig;

c) a hivatásos állományú szülőt, nevelőszülőt és a helyettes szülőt

ca) ha az 1 évesnél idősebb, de 3 évesnél fiatalabb gyermekét ápolja évenként és gyermekenként 84 naptári napon át,

cb) ha 3 évesnél idősebb, de 6 évesnél fiatalabb gyermekét ápolja évenként és gyermekenként 42, egyedülállót 84 naptári napon át,

cc) ha 6 évesnél idősebb, de 12 évesnél fiatalabb gyermekét ápolja évenként és gyermekenként 14, egyedülállót 28 naptári napon át.”

„A Határőrség, a rendőrség, a polgári védelem, a hivatásos állami és önkormányzati tűzoltóság hivatásos állományára vonatkozó szabályok

(...)

254. § (2) A 104. §-ban meghatározott pótlékokon felül a hivatásos állomány tagját az illetményalap százalékában pótlékok illetik meg. Azon illetménypótlékoknál, ahol a pótlék mértéke alsó és felső határ között állapítható meg, a pótlék tényleges mértékét az érintett munkakörének az általános munkakörülményektől való eltérése alapján kell meghatározni. A pótlékok mértéke:

a) egy hónapra számítva:

- különleges bevetési pótlék	100-150%
- lovasjárőri pótlék	25%
- kutyavezetői pótlék	20%
- gépjárművezetői pótlék	13%
- különleges gépjárművezetői pótlék	25%
- díszelgési pótlék	25%
- hajóvezetői pótlék	20%
- nyomozói pótlék	20%
- zenekari pótlék	10%
- nagyfrekvenciás és ionizáló sugárzásnak, illetőleg mérgezésnek, valamint biológiai anyag feldolgozása közben fertőzés veszélyének kitett beosztásban szolgálatot teljesítők pótléka	45%
- veszélyes tűzoltói beosztás pótléka	22,5%

b) teljesített óránként:

- repülőgép-(helikopter-)vezetői pótlék	10%
- éjszakai pótlék	0,5%
- délutáni pótlék	0,25%
- készenléti pótlék	0,25%
- tűzszerészpótlék	9%
- bűvárpótlék	5%
- akció szolgálati pótlék	0,5%

c) szolgálatonként:

- ügyeleti pótlék	3,8-7,4%
- egyéb veszélyességi pótlék	2,1%”

„A rendőrség hivatásos állományára vonatkozó szabályok

258. § (1) Rendőri szolgálati jogviszony - a 37. § (1) bekezdésében és a 245/B. §-ban meghatározott feltételeken túl - akkor létesíthető, ha

a) a jelentkező életvitele kifogástalan, és a vele egy háztartásban élők, illetve a közeli hozzátartozók életvitele a szolgálat törvényes és befolyástól mentes ellátását nem veszélyezteti, továbbá

b) a jelentkező írásban hozzájárul:

ba) személyes adatai kezeléséhez,

bb) lakó- és családi körülményei, továbbá a büntetlen vagy büntetett előéletére vonatkozó adatok - a felvételi követelményeknek való megfelelés megállapítása érdekében történő - előzetes ellenőrzéséhez,

bc) életvitele kifogástalanságának a szolgálati viszony tartama alatti ellenőrzéséhez, és

c) megszerzi közeli hozzátartozói, illetve a vele közös háztartásban élők hozzájárulását a saját személyes adataik kezeléséhez.

(2) E törvény alkalmazásában a kifogástalan életvitel alatt az érintett magatartásával, életvitelével szemben a hivatásos állományba tartozókkal szembeni társadalmi elvárhatóságnak megfelelést kell érteni. Így különösen vizsgálni kell az érintett jogkövető magatartását, családi és lakókörnyezeti kapcsolatainak rendezettségét, bűncselekményt elkövető vagy azzal gyanúsítható személyekkel fenntartott kapcsolatát, anyagi-jövedelmi viszonyainak rendezettségét.

(3) Többes állampolgárságú magyar állampolgár szolgálati viszonyának létesítését a belügyminiszter engedélyezi.”

„A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományára vonatkozó szabályok

(...)

293. § (1) A 292. §-ban meghatározott pótlékon felül a hivatásos állomány tagját az illetményalap százalékában meghatározva pótlékok illetik meg. Azon illetménypótlékoknál, ahol a pótlék mértéke alsó és felső határ között állapítható meg, a pótlék tényleges mértékét az érintett munkakörének az általános munkakörülményektől való eltérése alapján kell meghatározni. A pótlék mértéke:

Egy hónapra számítva:

- személyi pótlék	50-100%
- tanácsosi pótlék	50%
- főtanácsosi pótlék	100%
- gépjármű-vezetői pótlék	13%

Teljesített óránként:

- délutáni pótlék, óránként	0,25%
- éjszakai pótlék, óránként	0,5%
- készenléti pótlék, óránként	0,25%
- akciószolgálati pótlék	0,5%

Szolgálatonként:

- ügyeleti díj	3,5-7,4%
- egyéb veszélyességi pótlék	2,1%

(2) Az (1) bekezdés szerinti pótlék a hivatásos állomány tagjának a pótlékkal elismert tevékenység tényleges kifejtésének, illetve a beosztás tényleges betöltésének idejére jár.

(...)

295. § (1) A hivatásos állomány tagjával szemben elrendelt fegyelmi eljárás során - képviselőként - ügyvéd nem járhat el. Képviselőként az érdek-képviselői szerv tagja vagy a nemzetbiztonsági szolgálattal szolgálati viszonyban álló más hivatásos állományú személy kérhető fel. A képviselőért díjazás nem adható.

(2) Ha a fegyelmi határozat állam- és szolgálati titokkörbe tartozó indokolást tartalmaz, az az érintettnek nem kézbesíthető.

(...)

296. § A kártérítési eljárás során a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja képviselőként ügyvéd nem járhat el.

(...)

297. § (1) Szolgálati panasz benyújtása esetén a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja képviselőként ügyvéd nem járhat el.”

„A büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományára vonatkozó szabályok

(...)

306. § A 104. §-ban meghatározott pótlékokon felül a hivatásos állomány tagját az illetményalap százalékában pótlékok illetik meg. Azon illetménypótlékoknál, ahol a pótlék mértéke alsó és felső határ között állapítható meg, a pótlék tényleges mértékét az érintett munkakörének az általános munkakörülményektől való eltérése alapján kell meghatározni. A pótlékok mértéke:

- gépjármű-vezetői	havonta	13%
--------------------	---------	-----

- lovasjárőri	havonta	25%
- kutyavezetői	havonta	15-20%
- orvosi ügyeleti díj	ügyeletenként	15-20%
- ügyeleti díj	szolgálatonként	3,8-7,4%
- különleges gépjármű-vezetői szolgálat	naponként	10%
- készenléti	teljesített óránként	0,25%
- éjszakai	teljesített óránként	0,5%
- délutáni	teljesített óránként	0,25%
- fokozottan veszélyes munkakör ellátásáért	teljesített óránként	0,5%.”

„A vám- és pénzügyőrség hivatásos állományára vonatkozó szabályok

(...)

322. § (1) A 104. §-ban meghatározott pótlékokon felül a hivatásos állomány tagját az illetményalap százalékában pótlékok illetik meg. Azon illetménypótlékoknál, ahol a pótlék mértéke alsó és felső határ között állapítható meg, a pótlék tényleges mértékét az érintett munkaköröknek az általános munkakörülményektől való eltérése alapján kell meghatározni. A pótlékok mértéke:

a) ügyeleti pótlék	szolgálatonként	3,8-7,4%
b) készenléti pótlék	teljesített óránként	0,25%
c) akciószolgálati pótlék	teljesített óránként	0,5%
d) éjszakai pótlék	óránként	0,5%
e) gépjármű-vezetői pótlék	havonta	10%
f) hajóvezetői pótlék	havonta	10%
g) kutyavezetői pótlék	havonta	10%
h) nyomozói pótlék	havonta	20%
i) zenekari pótlék	havonta	10%
j) utasforgalmi pótlék	havonta	10%
k) éjszakai pótlék	havonta	10%
l) veszélyességi pótlék	havonta	45%
m) szemleplétként	havonta	10%
n) képviselői pótlék	havonta	15%
o) pénzkézeli pótlék	havonta	5%.

(2) A vám- és pénzügyőrség külföldi szolgálati helyen szolgálatot teljesítő hivatásos állományú tagját naponta a belföldi napidíj 50%-ának megfelelő külföldi szolgálati helyi pótlék illeti meg.”

„338. § (1) A törvény szerinti illetményrendszerre 1999. január 1-jéig kell áttérni. A korábbi áttérés lehetőségét az éves költségvetések tárgyalásakor vizsgálni kell.”

C) A Hsztvh. hatályos rendelkezései:

37. § A büntetés-végrehajtási szervezetenél a Hszt. 306. §-a szempontjából fokozottan veszélyes beosztást látnak el azok, akik különleges biztonságú körletre vagy különleges biztonságú zárkához, illetve idegenrendészeti őrizetben lévő vagy HIV-pozitív fogva tartottak körletére vannak beosztva.”

„55. § (1) Éjszakai pótlékokra az jogosult, aki vezényléses vagy váltásos szolgálati időrendszerben - a folyamatos ügyeleti szolgálat ellátására szervezett beosztásokban szolgálatot teljesítők kivételével - este 22 óra és reggel 6 óra között látja el szolgálati feladatát.”

„56. § (1) Délutáni pótlékokra az jogosult, aki vezényléses vagy váltásos szolgálati időrendszerben - a folyamatos ügyeleti szolgálat ellátására szervezett beosztásokban szolgálatot teljesítők kivételével - délután 14 óra és este 22 óra között látja el szolgálati feladatát.”

„59. § A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok azon munkakörben dolgozó hivatásos állományú tagjának, aki tartósan magas színvonalú munkavégzésével, vagy kiemelkedő teljesítményével hozzájárult a szerv feladatainak eredményes végrehajtásához tanácsosi, főtanácsosi cím adományozható. A fokozatosság elvének érvényesülése mellett az állomány ugyanazon tagjának magasabb cím 2 éven belül nem adható.”

„60. § Utasforgalmi pótlékokban kell részesíteni a hivatásos állomány tagját, ha a határvámhivataloknál, a nemzetközi utasforgalmat közvetlenül ellenőrző és az ahhoz szorosan kapcsolódó vámszakmai feladatot lát el.”

„61. § Szemleplétként kell folyósítani a hivatásos állomány azon tagjának, akit rendszeresen a kereskedelmi forgalom vámellenőrzése, illetve a jövedéki ellenőrzés területén foglalkoztatnak.”

„62. § Képviselői pótlékokat kell folyósítani a hivatásos állomány tagjának, ha a munkaköri leírása szerint bírósági eljárásban a vám- és pénzügyőrség képviselőjét látja el, feltéve, ha a tárgyhónapban ezzel kapcsolatos feladata volt.”

„63. § Pénzkezelői pótlékot a hivatásos állomány tagjának akkor kell folyósítani, ha munkaköri kötelességénél fogva vagy azon kívül rendszeresen pénzt, illetve pénzhelyettesítő eszközt kezel.”

II.

Az Alkotmánybíróság az indítványokat az alábbiak szerint bírálta el.

1. Az indítványok szerint az Alkotmány 66. § (1) bekezdésével, 67. § (2) bekezdésével és 70/A. §-ával összeegyeztethetetlen a Hszt. 91. § (1) bekezdése, mivel a pótszabadságra való jogosultság szempontjából indokolatlan és hátrányos megkülönböztetést alkalmaz.

Az indítványozók alkotmányosan indokoltan tartják a hivatásos állomány tagjainak előnyben részesítését a civil szférához képest a pót- (és az egészségügyi) szabadságra jogosultságot illetően, mert ez a szolgálati viszony általi fokozott és kevésbé kiszámítható igénybevételéből adódó hátrányokat a szülő-gyermek kapcsolat vonatkozásában némileg ellensúlyozza. Az indítványozók megítélése szerint azonban annak, hogy a törvény a szolgálati jogviszonyon belül különbséget tegyen egyrészt a nők és gyermeküket egyedül nevelő férfiak, másrészt az összes többi férfi között, alkotmányos indoka nincsen, mert a gyermeküket házasságban nevelő férfiak tekintetében a gyermekükkel való kapcsolat szempontjából a szolgálati viszony éppen olyan terhet jelent, mint a nők és a gyermeküket egyedül nevelő férfiak szempontjából.

Az indítvány megalapozott.

Az Alkotmánybíróság már a 32/1997. (V. 16.) AB határozatában rámutatott arra, hogy „[a] gyermeknevelés szempontjából a férfiak és a nők egyenlő jogokat élveznek és kötelezettségeik is egyenlők. Ennek következményeként a nevelési kötelezettség teljesítéséhez kapcsolódó jogokat és kötelezettségeket sem lehet eltérően, a férfiakra hátrányosabban szabályozni” (ABH 1997, 161, 164.). Ebben az ügyben az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek tekintette azt, hogy az előrehozott nyugdíjjogosultság szempontjából figyelembe vehető kedvezményes szolgálati időre a férfiak csak akkor voltak jogosultak, ha a gyermeket egyedül nevelték, ezért az „egyedül” szót megsemmisítette. A Hszt. támadott rendelkezése ugyanilyen megkülönböztetést tesz, amikor pótszabadságra kizárólag a nőket és a gyermeküket egyedül nevelő férfiakat jogosítja fel. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság a Hszt. 91. § (1) bekezdését az Alkotmánynak a nők és férfiak egyenjogúságát deklaráló 66. § (1) bekezdésébe valamint a nemre alapított hátrányos megkülönböztetést tiltó 70/A. §-ba ütközés miatt megsemmisítette.

Nem állapította meg azonban az Alkotmánybíróság e rendelkezésnek az Alkotmány 67. § (2) bekezdésébe ütközését, mivel az nem hozható alkotmányos összefüggésbe a szülőket megillető azzal a joggal, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.

Az Alkotmánybíróság a Hszt. 91. § (1) bekezdésének jövőbeni megsemmisítésével megfelelő időt kívánt biztosítani a törvényhozó számára az alkotmányos követelményeknek megfelelő jogalkotásra.

2. Az indítványok szerint a Hszt. 295. § (1) és (2) bekezdései, valamint 296. §-a ellentétesek az Alkotmány 8. § (2) bekezdésével, 9. § (2) bekezdésével és 70/A. §-ával.

Az indítványozók álláspontja szerint e rendelkezések ellentétesek az Alkotmánnyal, mert sértik *a)* a védelemhez való jogot, *b)* hátrányosan különböztetik meg másoktól a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tagjait, és *c)* sértik az ügyvédek vállalkozáshoz való jogát.

Bár az indítványozók nem hívták fel kifejezett formában az Alkotmány 57. § (1) és (3) bekezdését, indokaikból kitűnik, hogy a Hszt.-nek az indítvánnyal támadott rendelkezéseit az igazságos bírósági eljáráshoz, valamint a védelemhez való joggal is összeegyeztethetetlennek tartják. Ezért az Alkotmánybíróság az indítvány elbírálása során tekintettel volt az Alkotmány 57. § (1) és (3) bekezdésének rendelkezéseire is.

Az indítványok megalapozottak.

a) Az Alkotmánybíróság elsőként a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai ellen folytatott fegyelmi és kártérítési eljárásban az ügyvéd általi képviselőhez való jog korlátozását állító indítványi részt vizsgálta.

Az Alkotmány kifejezett formában csak a védelemhez való jogot említi az alapjogok sorában [57. § (3) bekezdés], az Alkotmánybíróság szerint azonban az igazságos bírósági eljáráshoz az Alkotmány 57. § (1) bekezdése által kinyilvánított jog részét képezi, hogy azt, akinek valamely perben a jogairól és kötelezettségeiről döntenek, nem pedig az ellene emelt vádról, ugyancsak megilleti a jogi képviselőhez való jog. Az igazságos, illetve tisztességes eljárásnak abból az alapelvéből, hogy az eljárásban részt vevő feleknek egyenlő eséllyel kell rendelkezniük jogaik érvényesítésében, következik, hogy ha az ügyfél úgy kívánja, szakszerű jogi képviseletben részesülhessen. Ennek folytán dönthet úgy is, hogy vitás ügyének intézésére ügyvédnek ad meghatalmazást. Ezt a jogát alátámasztja az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény is, melynek 1. §-a szerint az ügyvéd, hivatásának gyakorlásával segíti megbízója jogainak érvényesítését és kötelezettségeinek teljesítését.

Bár a nemzetbiztonsági szolgálat hivatásos állományú tagjai elleni fegyelmi eljárás során nem büntetőjogi vádról döntenek, az Alkotmánybíróság álláspontja az, hogy az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében a vádról való döntéssel szemben megfogalmazott követelményeknek érvényesülniük kell az olyan eljárások során is, melyek

kimenetele az eljárás alá vont személy számára a büntetőjogi elmarasztaláshoz sok tekintetben hasonló hátrányokkal járhat. A nemzetbiztonsági szolgálat tagja elleni fegyelmi eljárás az érintett számára a büntetőbíróóság által történő elítéléshez hasonlítható, esetenként annál is súlyosabb következményekkel járhat hivatása továbbfolytatásának lehetőségeit tekintve és a közösség tagjai által személyét illetően kialakított értékítélet alakulását illetően is. Ezért az Alkotmánybíróóság megítélése szerint a fegyelmi eljárások, kiváltképpen a függelmi helyzetben lévőkkel szembeni fegyelmi eljárások során is érvényesülniük kell a tisztességes eljárás követelményeinek, ideértve a védelemhez való jogot is. Ebből következően a nemzetbiztonsági szolgálat tagjának rendelkeznie kell azzal a joggal, hogy az ellene folyó fegyelmi eljárásban választása szerinti ügyvédet vehessen igénybe. Ezen álláspontjának kialakításakor az Alkotmánybíróóság figyelemmel volt az Emberi Jogok Európai Bíróságának az Engel ügyben 1976. június 8-án hozott ítéletére is.

A büntető és a fegyelmi eljárástól eltérő okokból, de a polgári eljárások kategóriájába tartozó kártérítési eljárások eljárási garanciáinak is része a peres félnek az a joga, hogy ügyvédet bízson meg képviselőjével. A perben eldöntendő kérdések természete folytán gyakori, hogy szakszerű ügyvédi képviselő nélkül nem lehet a siker reményével eljárásba bocsátkozni, illetőleg abban részt venni, ezért az ügyvédi képviselő lehetőségeitől való megfosztás a bírósághoz forduláshoz az Alkotmány 57. § (1) bekezdése által biztosított jognak az akadályát is képezheti.

Arra a kérdésre, hogy a Hszt.-nek az ügyvédi képviselőt korlátozó rendelkezései alkotmányellenesek-e, a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjainak fegyelmi és kártérítési felelősségére vonatkozó szabályok teljességét értékelve lehet választ adni. A szabályozásnak az indítvány szempontjából lényeges egyik vonása az, hogy a hivatásos állományú tagjaira vonatkozó fegyelmi és kártérítési szabályokat a Hszt. XII., illetőleg XIII. fejezete állapítja meg, a fegyelmi és a kártérítési felelősség kérdésében hozott végső határozattal szembeni bírói út lehetőségét pedig a Hszt. XV. fejezete biztosítja. Ezek a rendelkezések a Hszt. hatálya alá tartozó valamennyi fegyveres szerv hivatásos állományú tagjára alkalmazandók. A Hszt.-nek az indítvánnyal érintett 295-297. §-ai a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjaira nézve egészítik ki ezeket az általános rendelkezéseket az ügyvédi képviselői tilalommal. Tény, hogy sem a Hszt., sem más jogszabály nem tartalmaz olyan rendelkezést, melynek értelmében a fegyelmi, illetőleg a kártérítési határozat ellen benyújtott kereset során a bíróság előtti eljárásban ügyvéd nem képviselheti a nemzetbiztonsági szolgálat érintett tagját - ebből következően ezekben a bírósági ügyekben ügyvéd nyilvánvalóan eljárhat a nemzetbiztonsági szolgálat hivatásos állományú tagjának képviselőjeként.

Nincs olyan jogszabályi rendelkezés sem, amely a fegyelmi, illetőleg a kártérítési határozat elleni keresetet elbíróó bíróság hatáskörét korlátozná, így a bíróság előtt felvethetők mindazok a kérdések, kifogások vagy ellenérvek, melyek az érintett személy fegyelmi vagy kártérítési felelőssége szempontjából lényegesek, és lefolytatható mindaz a bizonyítás, melyet a bíróság akár az érdekeltek indítványára, akár hivatalból szükségesnek tart elrendelni. Mindezeket együttesen értékelve jutott az Alkotmánybíróóság arra a megállapításra, hogy az indítvánnyal támadott rendelkezések - a bírósági előtti eljárás kivételével - az érintetteket megfosztják a védelemhez való jog érvényesüléséhez szükséges szakszerűséget biztosítani hivatott ügyvédi képviselővel való jogtól. Az Alkotmánybíróóság szerint a nemzetbiztonsági érdek sem indokolhatja a titoktartási kötelezettséggel eljáró ügyvédi képviselő tilalmát a nemzetbiztonsági szolgálatok tagjai ellen folytatott belső fegyelmi és kártérítési eljárásban, ezért az ezt kizáró rendelkezés - nevezetesen a Hszt. 295. § (1) bekezdése és 296. §-a - az Alkotmány 57. § (3) bekezdésébe ütközik.

b) A védekezéshez való jog sérelmének egy másik vonatkozását érintő indítványt, mely szerint alkotmányellenes a Hszt.-nek az a rendelkezése, hogy amennyiben a fegyelmi határozat állam- és szolgálati titokkörbe tartozó indokolást tartalmaz, az az érintettnek nem kézbesíthető, az Alkotmánybíróóság a következők miatt találta megalapozottnak.

Az Alkotmány 57. §-a által alapvető joggá nyilvánított jog az igazságos eljáráshoz nyilvánvalóan kiterjed arra, hogy az érintettnek joga van megismerni az ügyében hozott határozat indokait. A határozatok indokolásának írásbeli formában való kézbesítése az Alkotmánybíróóság szerint garanciális eleme a tisztességes eljáráshoz és a védelemhez való alkotmányos jog megvalósulásának. A tisztességes eljárás követelménye szerint elvárható, hogy az érdekelt megismerhesse az ügyében hozott határozat részletes indokait, ennek pedig nem tesz eleget az, ha csupán elolvashatja, vagy azt az eljárás során felolvassák. A fegyelmi határozat kézbesítésének hiányában nem biztosítható az sem, hogy az érintett kellően megalapozza keresetét, ha úgy határoz, hogy bírósághoz fordul. Az állam- és szolgálati titokkörbe tartozó indoklást tartalmazó határozatnak az érintett részére történő kézbesítése természetesen nem mentesít a minősített irat kezelésére előírt szabályok betartása alól.

Mivel az Alkotmánybíróóság a Hszt. 295. § (1) és (2) bekezdésének, valamint 296. §-ának alkotmányellenességét az Alkotmány 57. §-ába ütközés miatt megállapította és megsemmisítette, ezért az indítványoknak a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, és az ügyvédek vállalkozáshoz való jogának sérelmét állító elemeit nem vizsgálta.

III.

1. Az indítvány szerint a Hszt. 1. §-a az Alkotmány 2. §-ának (1) bekezdésébe, valamint a 40/A. és 40/B. §-aiba ütközés folytán alkotmányellenes, mert egyetlen törvényben szabályoz egymástól lényegesen eltérő életviszonyokat. Az alkotmányellenesség közelebbi indokát az indítványozó elsősorban abban jelöli meg, hogy míg a fegyveres erők feladata alapvetően az ország védelme, addig a rendőrségé és más rendvédelmi szervezeteké a bűnüldözés és a rendvédelem. A rendvédelmi funkciók az igazságszolgáltatási funkciókhoz is kapcsolódnak, ezért a rendőrségnek a törvény által szabályozott szervezetében és működési alapelveiben elsődleges fontossága van a rendőri intézkedésekkel érintettek alapjogai iránti érzékenységnek, az emberi jogok tiszteletben tartásának. Ez a vonás a fegyveres erőknél legfeljebb csak a humanitárius nemzetközi jog vonatkozásában érvényesül. Az együttes szabályozás, állítja az indítványozó, nincsen összhangban az Alkotmánnyal, melynek rendszerében az ország katonai védelmének feladatai [40/A. § (1) bekezdés] szerkezetileg is elkülönülnek a rendőrségre vonatkozó rendelkezésektől [40/A. § (2) bekezdés], a szabályozásnak ez a módja pedig szükségszerűen elhalványítja a két funkció közötti lényeges különbséget, ami egyebek mellett a rendvédelem militarizálásához vezet.

Arra tekintettel, hogy a Hszt. 1. § (1) bekezdése az időközben bekövetkezett jogszabályváltozásra tekintettel 2002. január 1-jétől nem terjed ki a Magyar Honvédségre, az indítványozó némiképp módosította ugyan, alapvetően azonban fenntartotta eredeti indítványát.

A Hszt. hatályának módosulása folytán az Alkotmánybíróság tárgyalannak tekintette és nem bocsátkozott az indítvány azon érvének érdemi vizsgálatába, mely szerint azért is alkotmányellenes egyrészt az ország katonai védelmének feladatait ellátó fegyveres szerv: a Magyar Honvédség, másrészt a rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai szolgálati jogviszonyát egyetlen törvényben szabályozni, mert az Alkotmány 40/A. § (1) és (2) bekezdése külön fogalmazza meg a fegyveres erőkre és a rendőrségre vonatkozó rendelkezéseit.

Az indítvány azonban ezen túlmutató, az alkalmazott kodifikációs technikát illető alkotmányossági aggályokat is felvet.

Az Alkotmánybíróság több korábbi határozatában [így például az indítványozók által hivatkozott 42/1995. (VI. 30.) AB határozatban] is vizsgálta a törvényalkotás módszereivel és a törvények szerkezetével kapcsolatos alkotmányos kérdéseket (ABH 1995, 185, 186.). E határozatok okfejtéseire is figyelemmel nyilvánvaló, hogy a törvényhozás során alkalmazott megoldások alkotmányossági szempontból akkor aggályosak, ha nem elégítik ki az Alkotmány 2. § (1) bekezdése által kinyilvánított jogállamiság egyik alkotó elemének, a jobbiztonságnak a követelményeit, amihez a törvények áttekinthető, logikus szerkezete is hozzá tartozik.

Különbféle természetű életviszonyoknak egyetlen törvényben történő szabályozása torzíthatja a törvény rendelkezéseit, illetőleg leronthatja érthetőségét azáltal, hogy kétséget hagy azt illetően, hogy melyik életviszonyra milyen szabályokat kell alkalmazni. Előfordulhat az is, ha a törvény, mint a jelen esetben is, eltérő élethelyzetekre, illetőleg személyek különféle csoportjaira vonatkozik, akkor a korszerű törvényhozásokban szokásos általános kategóriák használata folytán olyan rendelkezések, melyek a törvényben szabályozott egyes életviszonyokra nézve alkotmányosan aggálytalanok, olyan más életviszonyokra is alkalmazhatóvá válnak, hogy az már alkotmányossági problémákat vet fel. Ezért az ilyen törvények esetében a törvényhozónak nagyfokú körültekintéssel kell eljárnia.

Az indítványozók éppen ilyesfajta aggályokat fogalmaznak meg. Szerintük a Hszt. azáltal, hogy rendelkezéseit az ország védelmét ellátó egyenruhás fegyveres erők, rendészeti és bűnüldözési feladatokat ellátó rendőrökre, nem fegyveres tűzoltókra, egyenruhát nem viselő polgári nemzetbiztonságiakra, nem az állam központi szerveivel, hanem az önkormányzatokkal jogviszonyban álló tűzoltókra egyaránt alkalmazni kell, túllép a különféle életviszonyok egyetlen törvényben történő szabályozásának alkotmányosan megvalósítható határain.

Az indítvány nem megalapozott.

Egyrészt a Hszt. hatálya alá tartozó szervezeteket nem csak a kérelmezők által felsorolt megkülönböztető jegyek, hanem közös vonások is jellemzik: együtt alkotják a rendészeti igazgatás szervezetét, mindegyikük az ország külső és belső biztonsága és a közrend védelme, illetőleg fenntartása érdekében végzi tevékenységét, feladataik teljesítése során bizonyos feltételek között jogosultak jogkorlátozó intézkedéseket alkalmazni, az állam egyéb szerveihez képest erősebb bennük az alá-fölérendeltség, a vezetésben meghatározó szerepet játszik a parancs.

Másrészt a Hszt.-ben nem csak valamennyi testületre nézve közös szabályok vannak. A törvény hatálya alá tartozó valamennyi fegyveres szervre egyaránt alkalmazandó rendelkezéseket az Első Rész foglalja össze, ezt követően egy ettől elkülönült Második Részben, azon belül is külön fejezetekben állapítja meg a határőrségre, rendőrségre, a polgári védelemre, a hivatásos állami és önkormányzati tűzoltóság állományára, majd a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatalos állományára, ezután a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományára, végül a vám- és pénzügyőrség hivatásos állományára vonatkozó, tehát az egyes szervek eltérő viszonyait figyelembe vevő előírásokat.

Emellett egyes fegyveres, illetőleg rendvédelmi szervek tagjaira nézve más törvények, például a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) a rendőrség, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) pedig a nemzetbiztonsági szolgálatok tekintetében további, e szervek tagjainak jogállására nézve is lényeges rendelkezéseket állapítanak meg.

A Hszt. egyes rendelkezéseinek alkotmányossága ezek szerint pusztán azon az alapon, hogy a törvény többféle és részben különmű viszonyokra vonatkozik, nem ítéltető meg. Az Alkotmányból önmagában sem az nem következik, hogy a Hszt. hatálya alá tartozó szervezetek tagjainak szolgálati viszonyait egyetlen törvényben, sem az, hogy külön törvényben kell szabályozni. Az indítványozók által a Hszt. 1. §-a kapcsán megfogalmazott alkotmányossági kifogásokat illetően ezért általánosságban nem, csak a törvény egyes konkrét rendelkezéseinek összefüggéseiben lehet állást foglalni.

Az Alkotmánybíróság a Hszt. 1. § (1) bekezdése alkotmányellenességének megállapítására vonatkozó indítványt ez okból elutasította. Az indítványban e rendelkezéssel kapcsolatban kifejtettek azonban egyes további indítványok elbírálásánál megfelelően figyelembe vette.

2. Az indítvány szerint a Hszt. 3. § (2) bekezdésében az „életének és testi épségének kockáztatásával” szövegrész az Alkotmány 8. § (2) bekezdésébe, az 54. § (1) bekezdésébe, valamint a 70/D. § (1) bekezdésébe ütközik.

Az indítványozó álláspontja szerint ez a rendelkezés a következők miatt alkotmányellenes. A fegyveres szervek hivatásos állományának szolgálati viszonya munkajogi természetű. Ebből következően tiszteletben kell tartani a munkavállaló rendelkezési jogát, jogszabály nem kapcsolhat a munkaviszonyhoz alapjogot sértő, kötelezően alkalmazandó előírást. Ez akkor is így van, ha az Alkotmánybíróság és a nemzetközi emberi jogi testületek gyakorlata szerint a fegyveres erőknél az ott érvényesülő kötöttebb viszonyok folytán elvileg nagyobb mérvű jogkorlátozás megengedett, mint a polgári életben, ha azt a feladatok sajátos jellege indokolja. Nem teszi az élet és a testi épség kockáztatására vonatkozó kötelezettséget alkotmányossá az sem, hogy a szolgálatot az érintettek önként vállalták, mert a törvényalkotó utóbb a szolgálatteljesítés feltételeit egyoldalúan szigoríthatja; ezt az érintettek csak szolgálati viszonyuk megszüntetésével tudnák ellensúlyozni, ami aránytalanul és méltánytalanul nagy hátrányokkal járna.

Az indítvány nem megalapozott.

Az indítvány kapcsán az Alkotmánybíróság áttekintette az egyes fegyveres szervezetekre vonatkozó törvényeknek az élet feláldozásának a kötelezettségére vonatkozó rendelkezéseit. Megállapította, hogy bár némileg eltérő megfogalmazásban, de több törvény is előírja a szervezet tagja számára kötelezettségeinek akár az élete kockáztatásával történő teljesítését. Így az Rtv. 11. § (1) bekezdése kimondja, hogy a rendőr köteles a szolgálati beosztásában meghatározott feladatait a törvényes előírásoknak megfelelően teljesíteni, az előjárója utasításainak - a törvényben foglaltak figyelembevételével - engedelmeskedni, a közbiztonságot és a belső rendet, ha kell, élete kockáztatásával is megvédeni. Az Nbtv. 22. § (2) bekezdés *d)* pontja úgy rendelkezik, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja köteles a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági érdekeit minden törvényes eszközzel érvényesíteni és - ha kell, élete árán is - megvédeni. A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (a továbbiakban: Hjt.) 3. § (2) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy az állomány tagja a szolgálati viszonyból fakadó kötelmeit - a Honvédség rendeltetés szerinti feladatainak megvalósítása érdekében - önkéntes vállalás alapján, szigorú függelmi rendben, életének és testi épségének kockáztatásával, egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti. Az indítványról való állásfoglalás kapcsán jelentőséget tulajdonít az Alkotmánybíróság a Hjt. 14. § (3) bekezdésének is, mely úgy rendelkezik, hogy az állomány tagja a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvényben (a továbbiakban: Hvt.) meghatározott egyes feladatokat az önfeláldozásig terjedő bátorsággal köteles végrehajtani, más, ugyancsak pontosan körülírt feladatokat pedig akkor is köteles végrehajtani, ha ez az életét vagy testi épségét közvetlenül vagy súlyosan veszélyezteti.

Az Alkotmánybíróság a kifogásolt rendelkezés alkotmányossági szempontból történő elemzésénél abból indult ki, hogy a Hszt. hatálya alá tartozó fegyveres szervek hivatásos állományú tagjának szolgálati viszonya keretében végzett számos tevékenysége az életre és a testi épségre nézve jelentős kockázati tényezőt hordoz magában. A szolgálattal együtt járó kockázatok - önként történő - elfogadása megkerülhetetlenül magában foglalja annak lehetőségét is, hogy a kötelezettségek teljesítése során a fegyveres szerv tagja életét veszti, vagy testi épsége sérül. Ez a fegyveres szervek feladatainak, tevékenységének természetéből, egyebek mellett abból következik, hogy egyes helyzetekben elkerülhetetlen a fegyverhasználat.

Az élet feláldozásának kötelezettségével tartalmilag összefüggésben van a katonai szolgálatot teljesítők esküjének az élet feláldozására vonatkozó szövegrésze is: „A Magyar Köztársaság érdekeit, állampolgárainak jogait és szabadságát bátran a törvények betartásával életem árán is megvédem” (a Hvt. Melléklete 1. pont második mondata). Az esküszöveg alkotmányellenességének megállapítására irányuló indítványokat az Alkotmánybíróság egy korábbi határozatában megalapozatlannak találta és elutasította [46/1994. (X. 21.) AB határozat, ABH 1994, 260., 262-263.]. Az Alkotmánybíróság ebben a határozatában elvi érveléssel mutatott rá arra, hogy „[a]mikor az állam a honvédelmi kötelezettség keretében végső esetben élete feláldozását is megköveteli a fegyveres szolgálatot végző katonától, nem az élettől és az emberi méltóságtól való állam általi, bizonyosan bekövetkező megfosztásról van szó. Az eskü szövegében az élet feláldozásának kockázatát vállalja a katona”. A határozatban az Alkotmánybíróság kiemelte azt is: a törvényhozó lehetővé tette, hogy „akik az emberi élet

sérthetlenségét felfüggesztő rendkívüli helyzetben való részvételt nem tudják összeegyeztetni lelkiismeretükkel, ne teljesítsenek fegyveres katonai szolgálatot” (ABH 1994, 260., 262., 263.).

Az Alkotmány több rendelkezése is az állam kötelezettségévé teszi, hogy fellépjen az alkotmányos alapértékek érvényesítése érdekében, illetőleg hogy elhárítsa az alkotmányos intézmények elleni támadásokat. A 40/A. § (1) és (2) bekezdése mellett, melyek a fegyveres erők és a rendőrség alapvető feladatait határozzák meg, az Alkotmány 5. §-ából és 8. § (1) bekezdéséből is következik az az állami kötelezettség, hogy ha kell, erő alkalmazásával is fellépjenek az alkotmányos intézmények védelmében. Ez a kötelezettség nyilvánvalóan csak úgy teljesíthető, ha megfelelő lehetőségek állnak az állam rendelkezésére ahhoz, hogy ha ez indokolt, az erre a célra fenntartott fegyveres testületek tagjaitól megkövetelhesse: akár életük és testi épségük kockáztatásával is teljesítsék azt a rendvédelmi feladatot, melyre élethivatásszerűen vállalkoztak. Ezért az Alkotmánybíróság álláspontja szerint alkotmányossági szempontból általánosságban nem kifogásolható, hogy a rendvédelmi szervek egyes kategóriáitól a törvény megkövetelje az élet és a testi épség kockáztatását.

Jelen ügyben az Alkotmánybíróság megállapította: a fegyveres szervezetek sajátos szerepének és feladatainak ismeretében maga vállalja a Hszt. 3. § (2) bekezdésében megfogalmazott élet és testi épség kockáztatását az, aki ezen szervezetek hivatásos állományú tagja kíván lenni. Mivel az önként választott szolgálati jogviszonyból adódó alkotmányos alapjog-korlátozás a személyes döntés következtében sem szükségtelennek, sem aránytalanoknak nem minősíthető, ezért az Alkotmánybíróság az alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványt elutasította.

Megjegyzi az Alkotmánybíróság, hogy törvény tartalmaz a fegyveres szerv tagjai életének megóvására vonatkozó rendelkezést is. A Hvt. 28. § (5) bekezdése szerint tilos a parancs kiadása, ha az a törvényben foglalt kivétellel a katona életét, egészségét vagy testi épségét közvetlenül vagy súlyosan veszélyeztetné. Ugyanezek a kockázati tényezők a Hszt. alkalmazási körén kívül eső tevékenységek kapcsán is jelentkeznek. Például az Alkotmánynak a haza védelmét minden magyar állampolgár kötelességévé tevő 70/H. § (1) bekezdése, bár nem utal kifejezett formában arra, hogy e kötelezettségeket az élet elvesztése vagy a testi épség sérülése árán is teljesíteni kell, vitathatatlanul hasonló kockázatokkal jár együtt. De a polgári életben is igen nagy azoknak a tevékenységeknek a száma, melyek ugyancsak kockázatosak az életre és a testi épségre nézve.

3. Az indítvány szerint a Hszt. 14. § (1) bekezdése alapjog lényeges tartalmát korlátozza, ezért az Alkotmány 8. § (1) és (2) bekezdésébe ütközik.

Az indítványozó azt kifogásolja a sérelmezett rendelkezésben, hogy az alapvető jog korlátozhatóságát voltaképpen bármilyen törvényes érdekre alapozottan lehetővé teszi, holott álláspontja szerint az alapjog korlátozása csak egy másik alapjog, illetőleg valamely alkotmányos cél érvényre juttatása érdekében megengedett. Az ezen a körön kívül eső egyéb törvényes célokkal szemben az alapjogoknak van elsőbbsége, az alapjognak nem minősülő, illetőleg az egyéb alkotmányos célokat nem megtestesítő törvényes érdek tehát nem érvényesíthető az alapjogok ellenében. Az indítványozó a sérelmezett rendelkezéssel a Hvt. 1. § (4) bekezdését állította szembe, mely szerint: „A fegyveres erők tagjait általában megilletik mindazok az emberi és szabadságjogok, amelyek más állampolgárokat megilletnek. E jogok csak a katonai szolgálat sajátosságai által feltétlenül megkövetelt mértékben korlátozhatók, ha a korlátozás elkerülhetetlen és kényszerű okból szükséges.” Ez a megfogalmazás, mely szerinte a honvédelemről szóló törvény hatálya alá tartozó fegyveres erők vonatkozásában kielégíti az alkotmányos követelményeket, a többi fegyveres szervekre nem alkalmazható, így az ő jogait elvileg nagyobb mértékben, bármely törvényes érdekre hivatkozva korlátozni lehet.

Az indítvány nem megalapozott.

Alapvető jog korlátozása - az állam intézményvédelmi kötelességének teljesítése ellenére - elvileg sokféleképpen következhet be: törvényhozási úton, hatósági határozattal vagy intézkedéssel, de más magánszemélyek tevékenységének eredményeképpen is. Az Alkotmány 8. § (2) bekezdése az alapvető jogok kizárólag törvény általi korlátozásának a feltételeit és határait szabja meg. Azt, hogy a törvény, jelen esetben a Hszt. rendelkezései korlátozzák-e az alapvető jogokat, általánosságban nem, csak az erre vonatkozó konkrét állítás alapján lehet megvizsgálni. Az állítás és indokainak megfelelően részletes kifejtése többek között azért is elengedhetetlen, hogy az Alkotmánybíróság állást tudjon foglalni abban a kérdésben, hogy a korlátozás alapjogot érint-e, vagy nem, és így az Alkotmány 8. § (2) bekezdésében megfogalmazott korlátozási tilalom az adott jogra egyáltalán alkalmazható-e, vagy sem [lásd többek között a 13/1991. (IV. 13.) AB határozat II. 1. pontját, ABH 1991, 37., 38.].

A kérelem azonban nem tartalmaz konkrét állítást azt illetően, hogy a Hszt. mely alapjogot korlátoz arra visszavezethetően, hogy a Hszt. 14. § (1) bekezdése alkotmányellenesen széles körű alapjog-korlátozást tesz lehetővé. Csupán egyetlen olyan megállapítást tesz, melyben alátámasztani törekszik azt az állítást, hogy a Hszt. 14. § (1) bekezdése azért alkotmányellenes, mert az Alkotmány 8. § (2) bekezdésénél szélesebb alapjog-korlátozást enged. E megállapítása szerint az élethez és a legmagasabb szintű egészséghez, valamint a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak a szabályozása kielégíti a Hszt. 14. § (1) bekezdésében meghatározott korlátozási követelményeket, sérti azonban az Alkotmány 8. § (2) bekezdésében rögzített standardokat. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ez az állítás sem éri el a jogszabály alkotmányellenességének utólagos

vizsgálatához feltétlenül szükséges konkrétság szintjét, ezért az indítványt elutasította. Az élethez való joggal, illetőleg a véleménynyilvánítási szabadsággal összefüggő indítvány elbírálásánál, így e határozat II. 1. és 2. pontjában azonban figyelembe vette az indítványozó által a Hszt. 14. § (1) bekezdésével kapcsolatban kifejtetteket is.

4. Az indítvány szerint a Hszt. 16. § (1) bekezdése az Alkotmány 8. § (2) bekezdésébe és az 59. § (1) bekezdésébe ütközik.

Az indítvány szerint a szabadidő eltöltése a hivatásos tiszt vagy tiszthelyettes magánszféráját érintő ügy, mely nem tartozik a fegyveres szervre. Bár az indítványozó nem vitatja, hogy egyes fegyveres szerveknél bizonyos helyzetekben szükséges lehet szolgálatba lépés a szolgálati időn kívül is, ezt azonban az ügyeleti szolgálat segítségével kell megoldani, melyet éppen a rendkívüli helyzetek megfelelő kezelhetősége érdekében intézményesítettek. Álláspontja szerint a rendkívüli helyzeteket aligha lehet a szolgálati helyükről gyakran nagy távolságra tartózkodók visszahívásával megoldani, ha azonban ez mégis szükségessé válna, akkor a korszerű kommunikációs eszközök - mobiltelefon, személyhívó - segítségével anélkül is elérhetők, hogy az Alkotmány védelme alatt álló személyes adatok körébe tartozó tartózkodási helyük bejelentésére köteleznék őket. Ha pedig az esemény, mely miatt szolgálatba hívásuk szükségessé válik, olyan súlyú és méretű, ami tömeges visszahívást tesz szükségessé, ezt a közszolgálati médiumok segítségével kell megoldani.

Az indítvány nem megalapozott.

Azzal együtt, hogy a szolgálaton kívül lévők szolgálatba hívását szerinte elsősorban az ügyelet megfelelő megszervezésével kell biztosítani, az indítványtevő nem vitatja, hogy a fegyveres szervek tevékenységének, működésének sajátos jellege szolgálati érdekből elvileg indokolhatja a hivatásos állomány távollevő tagjának visszahívását; kifogásai inkább a tartózkodási hely bejelentésére vonatkozó törvényi szabályozás módszereivel, illetőleg azzal kapcsolatosak, hogy a szabályozás túlmegy a cél eléréséhez feltétlenül szükséges jogkorlátozás határán.

Az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy a Hszt. 16. § (1) bekezdése nem általános, valamennyi fegyveres szerv valamennyi egységénél minden távollét esetén alkalmazandó bejelentési kötelezettséget ír elő. A törvénynek ez a rendelkezése teremti meg a lehetőséget, hogy annak az egységnek a munkarendjében legyen előírható ez a kötelezettség, ahol ezt a szolgálat körülményei indokolják. Önmagában a szabályozásnak e módjával szemben alkotmányos kifogás nem hozható fel; a Hszt. hatálya alá tartozó fegyveres szerveknek, ezek különféle egységeinek a feladatai nyilvánvalóan oly mértékben térnek el egymástól, hogy valamennyi szervre alkalmazandó egységes törvényi szabályozás megoldhatatlan volna. Kétségtelen ugyanakkor, hogy mivel az alapvető jog korlátozása nem magában a törvényben, hanem annak felhatalmazása alapján a szervezeti egység munkarendjében történik, ez elvileg járhat olyan kockázattal, hogy a bejelentési kötelezettség előírásakor a munkarend túllép a feltétlenül szükséges körön és mértéken. Ennek viszont a törvény több rendelkezése is gátat szab: a 14. § (1) bekezdése például előírja, hogy a jogkorlátozás nem okozhat az elérni kívánt törvényes érdekekkel nyilvánvalóan arányban nem álló hátrányt. De ilyen a 17. § (2) bekezdése is, mely - igaz nem a tartózkodási hely bejelentésével, hanem az e bejelentési kötelezettség voltaképpeni céljával, a visszarendelhetőséggel kapcsolatban - azt a követelményt fogalmazza meg, hogy nem rendelhető vissza a hivatásos állomány tagja, ha a visszarendelés számára a szolgálati feladat végrehajtásával aránytalan jog- vagy érdeksérelemet okozna.

Az Alkotmánybíróság szerint az indítvánnyal támadott törvényi rendelkezés csak akkor minősülne az alapvető jog lényeges tartalmának az Alkotmány 8. § (2) bekezdésbe ütköző korlátozásának, ha a tartózkodási hely bejelentésének általános, szigorú feltételekhez nem kötött kötelezettségét vezetné be, amiről a jelen esetben nincsen szó. Ha pedig akár a munkarendnek, akár az előjárónak a Hszt.-vel ellentétes rendelkezése, illetőleg intézkedése alapján kellő indok nélkül mégis sor kerülne a tartózkodási hely bejelentésére kötelezésre, a sérelmes intézkedés orvoslására többek között a Hszt. 194. §-a a szolgálati panaszjog biztosításával lehetőséget teremt. Ugyanezen okból nem találta az Alkotmány 8. § (2) bekezdésével és 61. § (1) bekezdésével ellentétben állónak a tartózkodási hely, mint személyes adat közlésére való kötelezést sem, azt is figyelembe véve, hogy az ilyen kötelezettség teljesítéséhez nyilván elegendőnek kell tekinteni a feltalálhatósági cím vagy telefonszám megadását, s hogy e kötelezettség nem terjed ki annak feltárására, hogy a bejelentésre kötelezett kinél, milyen minőségben tartózkodik.

Ezért az Alkotmánybíróság az indítványt elutasította.

5. Az indítvány szerint a Hszt. 18. § (4) bekezdése az Alkotmány 8. § (2) bekezdésébe és 61. § (1) bekezdésébe ütközik.

Az indítványozó álláspontja szerint bár a fegyveres szervezetekben szükség lehet a parancsot kiadó előjáró tekintélyének formális védelmére, ezt a védelmet a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 356. § biztosítja; a parancs bírálhatóságának ezen túlmenő tiltása a véleménynyilvánítási szabadság alapjogának szükségtelen és aránytalan korlátozását jelenti. Abból következően, hogy maga a sérelmezett törvényhely is kiveszi a parancs bírálhatóságának általános tilalma alól a Hszt. 69. § (2) bekezdése körébe tartozó esetet - az előjáró figyelmének felhívása a parancs jogellenes voltára - az indítványozó álláspontja szerint e tilalom

valójában azt jelenti, hogy a parancs célszerűsége az, melynek megkérdőjelezését a törvény tiltja, még akkor is, ha ezt tiszteletudó formában teszik. Ez pedig azt eredményezi, hogy a törvény tiltja azt a bírálatot is, melyeket a parancsoknak az inkább életközeli helyzetben lévő címzettjei éppen a fegyveres szervek jobb működése érdekében fogalmaznának meg. Ezáltal teret enged a célszerűtlen parancs érvényesülésének, s éppen ez az, aminek a hatása demoralizáló. Végül kifejti, hogy a sérelmezett rendelkezés az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) sincs összhangban.

Az indítvány nem megalapozott.

Az Alkotmánybíróság mielőtt rátért volna az indítványozó által kifogásolt véleménynyilvánítási szabadság korlátozásának vizsgálatára, szükségesnek tartotta, hogy előzetesen rámutasson a következőkre.

Az Alkotmánybíróság több korábbi határozatában kifejezésre juttatta azt az álláspontját, hogy a fegyveres szervek megfelelő működése aligha valószínűsíthető meg az annak megakadályozására irányuló jogi szabályozás nélkül, hogy a fegyveres szervek tagjai aláássák vagy bomlasszák a testület fegyelmét, ezért a szolgálati rend megtartásához fűződő érdek a fegyveres szerv sajátos függelmi viszonyai között indokoltta tehet csak az e szerveknél érvényesülő tilalmakat. Mindamellett azonban az alkotmányos alapjogokat a fegyveres szerveknél szolgálati jogviszonyban állók tekintetében korlátozó törvénynek is meg kell felelnie az alkotmányos követelményeknek: a törvényhozó csak akkor korlátozhat alapjogot, ha másik alapjog, illetve egyéb alkotmányos érték védelme másképpen nem érhető el. Az e célból alkalmazott korlátozásnak továbbá arányban kell állnia az elérni kívánt céllal [22/1992. (IV. 10.) AB határozat, ABH 1992, 122., 123., 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167., 171.]. Ítélezési gyakorlatában az Emberi Jogok Európai Bírósága is hasonló elveket érvényesít (pl. Engel és társai kontra Hollandia ügy, 1976. június 8-i ítélet, valamint a Vereinigung Demokratischen Soldaten Österreichs és Gubi kontra Ausztria ügy, 1994 december 19-i ítélet).

Ebből következően elvileg és általánosságban nem merül fel alkotmányossági aggály az olyan törvénnyel szemben, mely a parancs vagy az intézkedés végrehajtását gátló, lassító vagy lehetetlenné tevő bírálatnak, vagy vélemény kifejezésre juttatásának, illetőleg a szolgálati rendet és fegyelmet sértő nyilatkozat tételének bizonyos határokat szab, amennyiben e törvény eleget tesz az alkotmányos alapjogok korlátozására irányuló törvényekkel szembeni fenti követelményeknek. A továbbiakban az Alkotmánybíróság ezt vizsgálta.

Az Alkotmány 8. § (2) bekezdése alapján törvény állapítja meg az alapvető jogokra, így a véleménynyilvánítás szabadságára vonatkozó szabályokat, azok lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja. Az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban, és ezt követő számos határozatában is meghatározta az alapvető jogok korlátozásának alkotmányos feltételeit. „Az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközeihez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy az alapjog védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Alkotmányellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan” (ABH 1992, 167., 171.).

Az Alkotmánybíróság - az indítványozó álláspontjával ellentétben - megállapította, hogy kétségtelenül szűk körben, de a parancs és intézkedés bírálható. Egyrészt az érintett személy jog- vagy érdeksérelem esetén kifogást emelhet a parancs (intézkedés) ellen közvetlenül (Hszt. 194. §), vagy érdekvédelmi szervezet útján (Hszt. 29. §), másrészt a fegyvelemsértést eredményező parancsot nemcsak jogosult, de köteles is bírálni (Hszt. 121. §).

A támadott rendelkezés második fordulata kizárólag a szolgálati rendet és fegyelmet sértő nyilatkozatot tilalmazza. Az Alkotmánybíróság szerint nem érhető e tilalom körébe az a vélemény, mely ugyan kritikai hangvételű, de jobbitó szándékú és a meglévő problémák feltárásával azok kiküszöbölésére irányul. Említést érdemel a már említett Vereinigung Demokratischer Soldaten Österreichs és Gubi kontra Ausztria ügyben a strasbourgi Bíróság által hozott ítéletnek az a megállapítása, hogy bár a sorkatonák részére készített újság kritikus, nem ritkán szatirikus hangnemben tárta fel a hadseregben észlelt visszaállásokat, az észrevételek, illetőleg a reformokra irányuló javaslatok a realitás talaján álltak, s nem kérdőjelezték meg a katonák kötelezettségeit és azt, hogy feljebbvalóiknak engedelmisséggel tartoznak. A lapban megjelent nyilatkozatok ezért aligha tekinthetők olyanoknak, mint amelyek fenyegetik a katonai fegyelmet, ezért a lap és szerkesztőik elleni szankciók megsértették a véleménynyilvánításhoz való jogot.

Az indítvány által kifogásolt rendelkezésnek a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos harmadik vonatkozását a Hszt. 18. § (4) bekezdésének az a mondatrésze jelenti, ami kimondja, hogy a hivatásos állomány tagja a sajtónyilvánosság igénybevételével hivatalos eljárásban magánvéleményt nem nyilváníthat. Ez a szabály kizárólag akként értelmezhető, hogy a fegyveres szerv tagja sajtónyilatkozataiban a saját, a fegyveres szerv hivatalos álláspontjával esetleg nem egyező véleményének ne adjon kifejezést.

Az Alkotmánybíróság a Hszt. 18. § (4) bekezdése alkotmányossága vizsgálata során figyelemmel volt arra is, hogy a szükségességi és arányossági mérce eltérő lehet különféle fegyveres szerveknél és különféle

helyzetekben, s nyilván másként ítéendő meg a parancs kritizálása annak habozás nélküli végrehajtása helyett fegyveres konfliktusban, szükség- vagy veszélyhelyzetben, mint normális viszonyok között. A bíráló, a nyilatkozat és a véleménynyilvánítás Hszt.-beli korlátozása tehát egyrészt a fegyveres szervek feladatellátása zavartalanságának biztosítása céljából szükséges, másrészt a szolgálati viszony sajátosságaira tekintettel nem minősíthető aránytalannak sem, ezért az Alkotmánybíróság az indítványt elutasította.

6. Az indítvány szerint a Hszt. 19. §-a az Alkotmány 8. § (2) bekezdésébe és 62. § (1) bekezdésébe ütközik.

Az indítvány szerint az alkotmány sértés már azzal megvalósul, hogy ezek a szabályok teljességgel értelmezhetetlenek. E tilalom a szolgálati helyen tartott nyilvános rendezvényekre terjed ki, holott a szolgálati hely nem földrajzilag körülhatárolható terület, hanem egy szervezeti egység. Ennél fogva megállapíthatatlan, hogy hol kell engedélyt kérni valamely rendezvény megtartására. Zavaros a rendelkezés személyi hatálya is: bár a törvény csak a hivatásos, szerződéses és nyugállományú fegyveresekre, valamint - bizonyos körben - hozzátartozóikra alkalmazható, a gyülekezési jogra vonatkozó rendelkezés, mely a „nyilvános rendezvény” kifejezést használja, úgy is értelmezhető, hogy e rendelkezés mindenkire kiterjed. Az indítványozó tisztázatlannak tartja a Hszt. 19. § alapján azt is, alkalmazni kell-e a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvényt (a továbbiakban: Gyt.) a fegyveres szervnél tartott nyilvános rendezvényre, holott az erre a kérdésre adott választól függ például, hogy tarthatók-e választási gyűlések a szolgálati helyen, illetőleg, hogy az egyházi szertartások engedélyhez köthetők-e. Összességében az indítványozó álláspontja az, hogy a vitatott törvényhely a gyülekezéshez való alkotmányos jog korlátozását nem célhoz kötötte teszi lehetővé, hanem az arányosság és a szükségesség szempontjainak figyelmen kívül hagyásával.

Az indítvány nem megalapozott.

Ennek az indítványnak az elbírálásánál kiinduló pont egyrészt a Gyt. 16. §-a, mely szerint a fegyveres erők és fegyveres testületek tagjaira vonatkozóan a gyülekezési jog feltételeit és módját a szolgálati szabályzat állapítja meg, másrészt az Egyezménynek a gyülekezési jogot biztosító 11. Cikk 2 bekezdésének azon szövegrésze, mely szerint „[e]z a cikk nem tiltja, hogy e jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség vagy az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását a törvény korlátozza”.

Az Alkotmánybíróság szerint a Hszt.-nek az a rendelkezése, mely a Gyt.-hez képest szigorúbb feltételeket szab a gyülekezési jog gyakorlásához - például engedélyhez köti a gyűlés megtartását - a fegyveres szervek sajátos feladataira és felépítésére tekintettel önmagában nem kifogásolható. Az is kétségtelen, hogy a törvény vagy egyes rendelkezései nem kellő pontossággal való megfogalmazása sem eredményezi minden esetben és automatikusan a jogbiztonság sérelmét; a már hivatkozott 26/1992. (IV. 30.) AB határozatban (ABH 1992, 135., 142.) az Alkotmánybíróság úgy foglalt állást, hogy ha a törvényi rendelkezésnek a nem kellően szabatos megfogalmazásból adódó bizonytalansága a törvény alkalmazása során feloldható, alkotmányellenesség nem áll fenn.

Az indítvány alapján az Alkotmánybíróság rámutatott: a Hszt. 19. (és 20.) §-a a Gyt.-hez képest - mely a gyülekezési jog általános, és annak minden lényeges elemére kiterjedő törvényi szabályozása - speciális rendelkezés, mely Hszt. személyi hatálya tartozókra vonatkozóan határozza meg a gyülekezési jog terjedelmét, illetőleg kereteit. Az általános és különös jogi szabályozás közötti viszony alapján egyértelműen állást lehet foglalni abban a kérdésben, hogy a Gyt. szabályai mennyiben alkalmazandóak a fegyveres testületek tagjaira, ezért alkotmányos jog sérelme erre figyelemmel nem állapítható meg. Hasonlóképpen nem vet fel alkotmányossági aggályt a gyülekezési jogot szabályozó rendelkezés személyi hatálya sem, mivel az azonos a Hszt. személyi hatályával. Az Alkotmánybíróság megállapította továbbá, hogy bár a Hszt.-ben a szolgálati hely fogalma a 2. § i) pontja és a 19. § (1) bekezdésében nem azonos, azonban annak jelentése a gyülekezési jog tekintetében csak egyféleképpen értelmezhető. Az indítványozó által jelzett fogalmi tisztázatlanságok tehát a jogalkalmazás során feloldhatók. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata, hogy „[a] törvényhozás valamely, az Alkotmány sérelmét nem jelentő hibáját általában jogalkalmazói jogszabály értelmezéssel kell feloldani, mert a jogalkalmazás hivatott eldönteni, hogy a konkrét jogviszonyokban az ellentét (látszólagos ellentét) hordozó rendelkezések közül melyik törvényhely alkalmazásával kell eljárni. Amennyiben pedig a jogszabályok értelmezésével, azok alkalmazásának mérlegelésével eredmény nem érhető el, az ellentét megszüntetése törvényhozási (jogalkotási) útra tartozik” [35/1991. (VI. 20.) AB határozat, ABH 1991, 175, 176.]. Az Alkotmánybíróság több határozatában rögzítette azt is, hogy meghatározott életviszonyok, illetőleg tényállások ellentétes - vagy az értelmezéstől függően ellentétes - törvényi rendezése csak akkor jelent alkotmányellenességet, ha az egyben az Alkotmány valamely rendelkezésének a sérelmével is együtt jár, vagyis, ha az ellentétes tartalmú szabályozás anyagi alkotmányellenességhez vezet [35/1991. (VI. 20.) AB határozat, ABH 1991, 175, 176., 1383/B/1990. AB határozat, ABH 1991, 585, 586., 2043/B/1991. AB határozat, ABH 1992, 543, 544-545.].

A fentieket összegezve az Alkotmánybíróság megállapította: a Hszt. 19. §-a ugyan korlátozza az Alkotmány 62. § (1) bekezdésében deklarált gyülekezési jog gyakorlását, ez a korlátozás azonban - a Hszt. 18. § (4) bekezdése tekintetében tett megállapításokra is figyelemmel - szükségesnek és a céllal arányosnak tekinthető, ezért az indítványt ebben a részében is elutasította.

7. Az indítvány szerint a Hszt. 37. § (6) bekezdése az Alkotmány 8. § (2) bekezdésébe és 59. § (1) bekezdésébe ütközik.

Az indítványozó alkotmányossági kifogásának a lényege az, hogy a törvény nem mondja ki kifejezett formában, hogy ha az érintett személy beosztása utóbb megváltozik, és új munkaköre nem minősül olyanak, melynek betöltése ugyancsak megfelel a (4) és (5) bekezdésben említett feltételeknek, akkor az e feltételeknek való megfelelés már nem ellenőrizhető.

Az Alkotmánybíróság nem találta megalapozottnak az indítványt. Az indítványozó által kifogásoltak értelemszerűen következnek a 37. § (4) és (5) bekezdésének megfogalmazásából, abból, hogy e rendelkezések a szolgálati viszony betöltéséhez szükséges feltételekről szólnak. Nyilvánvaló, ha a szolgálati viszonyt létesítő személy beosztása, munkaköre utóbb változik, és új munkakörének betöltéséhez e feltételek nem szükségesek, akkor azok nem is ellenőrizhetők; ilyen ellenőrzés a törvény kifejezett rendelkezése nélkül is visszaélésszerű beavatkozásnak minősülne, amivel szemben a jogrendszer megfelelő védekezési, illetőleg orvoslási lehetőségeket bocsát az érintettek rendelkezésére. Ilyen többek között a Hszt. már említett 194. §-a. Ezért az Alkotmánybíróság ezt az indítványt, mint megalapozatlant elutasította.

8. Az indítvány szerint a Hszt. 69. §-a az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe és a 77. § (2) bekezdésébe ütközik.

Az indítványozó szerint az a rendelkezés, mely szerint a hivatásos állomány tagja a jogszabálysértő parancsot nem tagadhatja meg, törvényesíti a jogsértést, holott az Alkotmánybíróság több határozatában, így az 56/1991. (XI. 8.) AB határozatában (ABH 1991, 454., 456.), azt a - jogállamiságból következő - követelményt fogalmazta meg a közhatalmi szervek tevékenységével szemben, hogy azoknak a jog által meghatározott keretek között kell kifejtetniük tevékenységüket. A jogszabálysértő parancs végrehajtásának a kötelezettsége a jog magatartást befolyásoló funkciója folytán a lakosság széles rétegei felé is negatív üzenetet közvetít. Álláspontjának alátámasztására utal az ENSZ által a rendészeti tisztviselők számára kiadott etikai kódexre, mely szerint a tisztviselőknek tiszteletben kell tartaniuk a jogot, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 690. számú határozatára, mely szerint a rendőrnek végre kell hajtania az előljárója által szabályszerűen kiadott parancsot, tartózkodnia kell azonban az olyan parancs végrehajtásától, melyről tudja, vagy tudnia kell, hogy jogellenes. Az indítványozó nem vitatja, hogy - főként az ország katonai védelme során - adódhatnak olyan helyzetek, amikor a parancs végrehajtásának halogatása jogellenességére hivatkozással semmiképpen nem megengedhető, nézete szerint azonban a Hszt. azzal, hogy a parancs címzettjét feljogosítja az általa jogellenesnek tartott parancs írásba foglalásának megkövetelésére ahhoz, hogy a parancsot végrehajtsa, éppen a kívánattal ellentétes hatást éri el, és ez megfogalmazása szerint akár háborúk elvesztését eredményezheti. Az indítványozó szerint az Rtv., valamint az Nbtv. a Hszt.-hez képest eltérően szabályozza a jogszabálysértő parancs illetőleg rendelkezés végrehajtására vonatkozó kötelezettséget, ami azt támasztja alá, hogy a rendvédelmi szervek és a fegyveres erők szolgálati viszonyára vonatkozó jogszabályok értelmesen és alkotmányosan nem hozhatók egy nevezőre.

Az indítvány nem megalapozott.

Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt azt vizsgálta, hogy a Hszt. sérelmezett 69. §-a és az Alkotmánynak az indítványozó által felhívott 2. § (1) bekezdése, illetőleg 77. § (2) bekezdése között van-e az indítvány eldöntése szempontjából értékelhető kapcsolat.

Az Alkotmány 2. § (1) bekezdése a demokratikus jogállamiság eszméjét emeli alkotmányos rangra. A demokratikus jogállam fogalmi jegyeit az Alkotmánybíróság számos határozatában elemezte és fejtette ki [32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991, 146, 158., 9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65-66., 25/1992. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1992, 131, 132., 26/1992. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1992, 135, 142.]. A jogállamiságból eredő egyik alapvető követelmény a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság szerint a felettes által kiadott jogszabálysértő parancs és rendelkezés végrehajtásának kötelezettsége azért áll szoros alkotmányos összefüggésben a jogállamisággal, mert kivételt képez a jogbiztonságból adódó ahhoz a kívánalomhoz képest, hogy mindenkinek a jogszabályok keretei között kell tevékenységét kifejtieni.

Az Alkotmánybíróság ismét utal arra, amit már számos korábbi határozatában is kifejtett: a fegyveres szervek feladatainak a jellege, valamint az ezek elérését elősegítő szigorú alá- és fölérendeltségi viszonyok folytán a törvény a szolgálati jogviszonyban állók tekintetében tartalmazhat speciális, csak a fegyveres szerveknél indokolt, az általánosnál kötöttebb előírásokat. Ezért a jogszabályellenes parancs és intézkedés végrehajtásának a kötelezettsége, ami a civil szférában nyilván nem állná ki az alkotmányosság próbáját, önmagában, további vizsgálat nélkül nem tekinthető az Alkotmányba ütközőnek.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy ez nem menti fel a törvényhozót az alól a követelmény alól, hogy csak a fegyveres szervek sajátos feladatai által feltétlenül indokolt mértékben térjen el a jogállamiságnak attól az alapvető követelményétől, hogy mindenki jogtisztelő, tehát jogszabályszerű magatartást köteles tanúsítani. Ennek folytán azt, hogy a jogellenes parancs és intézkedés végrehajtásának a kötelezettségére vonatkozó törvényi előírás alkotmányosan indokolható-e, egyrészt azon célokra, melyeket e kötelezettség hivatott érvényre juttatni, másrészt a jogállamiság által megtestesített értékeknek az egybevetése alapján kell megítélni.

Az Alkotmánybíróság nem tartotta megalapozottnak az indítványnak azt a részét, mely szerint a jogellenes parancs és intézkedés teljesítésére vonatkozó kötelezettségnek és az ezzel kapcsolatos felelősségnek az eltérő szabályozása a Hszt.-ben, az Nbtv.-ben és az Rtv.-ben önmagában is alkotmányellenes.

Kétségtelen, hogy az Nbtv. e kérdéskört annyiban a Hszt.-től eltérően szabályozza, hogy egyrészt nem a bűncselekményt megvalósító parancs és intézkedés, hanem a nyilvánvalóan bűncselekményt megvalósító parancs és intézkedés végrehajtásának kötelezettségét oldja fel, másrészt jogszabálysértő parancs és intézkedés esetén nem ad lehetőséget a beosztottnak, hogy írásban kérje annak megerősítését. Az Rtv. 12. §-a is tartalmaz bizonyos eltérést a Hszt.-hez képest amennyiben a jogszabálysértő parancs végrehajtásáért való felelősségről a normaszöveg nem szól, erre csak az indokolásban történik utalás - ami ugyan alkotmányosan aggályos lehet, ez azonban nem tárgya a jelen ügynek.

Az Nbtv.-n és az Rtv.-n kívül, melyekre az indítványozó is hivatkozott, az Alkotmánybíróság figyelmet szentelt még a Hvt.-nek is, melynek 27. § (1) bekezdése szerint a szolgálati előljáró alárendeltjének bármely, a hatáskörébe tartozó és jogszabály által nem tiltott parancsot kiadhat, és melynek 28. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a parancsnak összhangban kell lennie a jogszabályokkal.

Azt, hogy a különféle fegyveres szervnél a törvény eltérően szabályozza a bűncselekményt illetőleg a jogszabálysértést megvalósító parancs, intézkedés kiadhatóságának jogát illetőleg végrehajtásának a kötelezettségét, továbbá az ilyen parancs kiadásáért viselt felelősséget, a különféle fegyveres szervek feladatai és tevékenysége közötti különbségek indokolhatják. Ennek megítélése törvényhozói kompetencia, az Alkotmánybíróság által gyakorolt alkotmányossági kontroll csak annak vizsgálatára irányulhat, hogy az eltérő szabályozás ellentétes-e az Alkotmány valamelyik rendelkezésével, ami a jelen esetben nem áll fenn.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a jogellenes parancs és intézkedés végrehajtására vonatkozó kötelezettség alapvető alkotmányos kérdés, mert a demokratikus jogállamiságból következő jogkövetési kötelezettség alól enged teret kivételnek. Mint fentebb rámutatott, az Alkotmánybíróság csak akkor tartja alkotmányosnak a jogszabályellenes parancs vagy intézkedés teljesítésére kötelezést, ha ezt alapvető alkotmányos értékek (például az ország védelme) indokolják. Mivel a fegyveres szervek rendeltetése, tevékenységének jellege ebbe a körbe tartozik, ezért az Alkotmánybíróság nem állapította meg a Hszt. 69. §-ának az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe ütközését.

A Hszt. 69. §-a az esetleges jogszabálysértő parancs végrehajtásának - az Alkotmánybíróság szerint a fentiek szerint indokolt - kötelezettségén kívül a jogszabálysértő parancs esetén követendő eljárást és a végrehajtásért való felelősséget szabályozza, ekként annak az Alkotmány 77. § (2) bekezdésébe ütközése sem állapítható meg.

Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság a Hszt. 69. §-a alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasította.

9. Az indítványok szerint az Alkotmány 66. § (1) bekezdésével, 67. § (2) bekezdésével és 70/A. §-ával összeegyeztethetetlen a Hszt. 91. § (1) bekezdésén kívül a 94. §-a is, mivel az egészségügyi szabadságra való jogosultság szempontjából indokolatlan és hátrányos megkülönböztetést alkalmaz.

Az indítvány ebben a részében megalapozatlan.

Az érdemi vizsgálat során az Alkotmánybíróság észlelte, hogy a jogalkotó időközben a Hszt. 94. §-át módosította, melynek eredményeként az indítványozók által sérelmezett különbségtételt már csak a 94. § b) pontjában, az egy évesnél fiatalabb gyermek vonatkozásában tartotta fenn. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a megváltozott jogi szabályozás - az egy évesnél fiatalabb gyermek sajátos szükségleteire tekintettel - az indítványozók által kifogásolt alkotmányos aggályokat nem veti fel, ezért a 94. § alkotmányellenességének megállapítására irányuló indítványt elutasította.

10. Az indítványozók a Hszt. 295. és 296. §-ai alkotmányellenességének megállapítására irányuló kezdeményezésükben a Hszt. 297. §-a alkotmányosságát is vitatták. Érvelésük szerint a Hszt. 297. § (1) bekezdésének az a rendelkezése, miszerint a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja által benyújtott szolgálati panaszügyekben ügyvéd nem képviselheti a panaszost, ellentétben áll az Alkotmány 64. §-ával, ami kimondja: „mindenkinek joga van arra, hogy egyedül vagy másokkal együttesen írásban kérelmet vagy panaszt terjesszen az illetékes állami szerv elé”.

Az Alkotmánybíróság több határozatában, így az 52/1996. (XI. 14.) AB határozatban már foglalkozott az Alkotmány 64. §-ában szereplő joggal, mely felfogása szerint általános petíciós jog (ABH 1996., 159., 163.). Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Alkotmány szövegében szereplő „vagy másokkal együtt” kitétel elsősorban több, érdekközösségben lévő személy együttes petíciójának a lehetőségére utal, és nem arra, hogy a „több” személy egyike a többieket képviselő ügyvéd legyen - bár az Alkotmány 64. §-a nyilván ezt sem zárja ki.

Az Alkotmánybíróság szerint méltányolható nemzetbiztonsági érdek, hogy a szigorú belső konspiráció mellett működő nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének konkrét tartalma, az eszközök és a módszerek, az együttműködő személyek csak a legszűkebb körben váljanak ismertté. Minthogy a petíciós jog egyébként sem tekinthető korlátozhatatlan jognak, a Hszt. 297. § (1) bekezdésében szereplő korlátozásnak pedig az Alkotmánybíróság megítélése szerint a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének jellegére visszavezethető

ésszerű okai vannak, az Alkotmánybíróság a Hszt. 297. § (1) bekezdésének megsemmisítésére irányuló indítványt nem találta megalapozottnak, ezért elutasította.

IV.

Az indítvány szerint a Hszt. 237. §, a 254. § (2) bekezdés, a 293. §, a 306. § és a 322. §, továbbá a Hsztvh. 37. §, 42. § (1) bekezdés, 44. §, 47. §, 49. §, az 55. § (1) bekezdésének, valamint az 56. § (1) bekezdésének szövegéből „a folyamatos ügyeleti szolgálat ellátására szervezett beosztásokban szolgálatot teljesítők kivételével” szövegrészek, az 59. §, a 60. §, a 61. §, a 62. § és a 63. § az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésébe, valamint 70/B. § (2) és (3) bekezdésébe ütközés folytán alkotmányellenes. Az indítványozó álláspontja szerint azzal, hogy a törvény kifogásolt rendelkezései különbséget tesznek az egyes fegyveres szervek tagjai között az őket megillető pótlékokat illetően anélkül, hogy megokolnák, miért jár egyes fegyveres szervek tagjainak magasabb vagy alacsonyabb pótlék ugyanolyan tevékenységért, mint más fegyveres szervnél, megsérti a hátrányos megkülönböztetés tilalmának alkotmányos elvét, valamint azt az alkotmányos követelményt, hogy egyenlő munkáért egyenlő bér jár.

1. Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt azt vizsgálta meg, hogy a 915/B/1998. AB határozatára figyelemmel (ABH 2000, 931.) az indítványt nem kell-e ítélt dolognak tekintenie. A 915/B/1998. AB határozatában a Hsztvh. 39., 55. és 56. §-ainak alkotmányossági vizsgálatát végezte el. E §-ok közül a jelen indítvány ugyancsak felveti a Hsztvh. 55. és 56. §-ai alkotmányosságának a kérdését. Mivel azonban a 915/B/1998. AB határozat alapjául szolgáló indítványok, s ennek megfelelően az Alkotmánybíróság határozata is e §-oknak az ügyeleti, éjszakai és délutáni pótléokra vonatkozó rendelkezéseire vonatkoztak, melyeket a jelen indítvány nem érint, az Alkotmánybíróság az Alkotmánybíróság ideiglenes ügyrendjéről és annak közzétételéről szóló, módosított és egységes szerkezetbe foglalt 3/2001. (XII. 3.) Tü. határozata (a továbbiakban: Ügyrend) 31. § c) pontjára tekintettel megállapította, hogy „ítélt dolog” nem áll fenn, így nincs akadálya az indítvány érdemi elbírálásának.

Az Alkotmánybíróság több korábbi határozatában világossá tette, hogy a jogszabály akkor diszkriminatív, ha önkényesen, kellő indok nélkül szabályozza eltérően az azonos helyzetben lévőket megillető jogokat, illetőleg az őket terhelő kötelezettségeket. Következésképpen ahhoz, hogy a törvény hátrányosan megkülönböztető jellegét állító indítvány tárgyában állást lehessen foglalni, ismerni kellene azokat az érveket, melyekre támaszkodva az indítványozó diszkriminatívnak tekinti a szabályozást.

Az indítványozó azonban egy általános megállapítás mellett - mely szerint csak az olyan szabályozás tartaná tisztelgetben a diszkrimináció tilalmát, mely kizárólag a tevékenységekre tekintettel határozná meg a pótlékok fizetésének alapját a Hszt. hatálya alá tartozó valamennyi testületnél - három konkrét rendelkezéssel kapcsolatban fogalmazta meg kifogásait.

Az első a HIV pozitív személyek őrzése. Kifogásolja, hogy ezért a tevékenységért csak a büntetés-végrehajtási szervezet tagjának jár pótlék, a rendőrség és a határőrség hivatásos állományú tagjainak nem, holott tevékenységük során ez utóbbiak esetében is sor kerülhet HIV pozitív személyek őrzetére.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint azonban egyrészt a büntetés-végrehajtási állomány HIV pozitív személyek őrzetere rendelt tagjainak, másrészt a rendőrség és határőrség állományában a fertőzött személyekkel szükségképpen rövidebb ideig kapcsolatba kerülő hivatásos állományúaknak a helyzete nem azonos. Eltekintve attól, hogy például a határőrség esetében a határon történő őrzetben vétel és a határőrség helyiségeiben a törvény által rövid időre korlátozott őrzetben tartás során a betegség ténye is aligha ismert, a fertőzés valószínűsége lényegileg alig különbözik a HIV betegekkel más, mindennapi élethelyzetben - közlekedési eszközön, hivatalokban, bankokban, bevásárlóközpontokban, vagy szórakozóhelyeken - esetileg érintkezésbe kerülők megbetegedési kockázatától. A büntetés-végrehajtási intézetekben történő fogva tartás tartósabb jellege, a HIV betegek őrzetére rendszeresített körletben állandó jelleggel szolgálatot teljesítők veszélynek kitettsége viszont nyilvánvalóan jóval jelentősebb a fertőzött személyekkel csak esetileg és rövid ideig kapcsolatba kerülőknél. Nem azonos helyzetben lévőkre vonatkozó jogi szabályozás összehasonlítása pedig nem vezethet arra a következtetésre, hogy a szabályozás diszkriminatív.

A második kifogás az, hogy csak a vámőrség tagjai kaphatnak pénzkezelési pótlékokat, holott a Hszt. hatálya alá tartozó többi testületben is folyik pénzkezelés. Az Alkotmánybíróság ezzel szemben meggyőzőnek tartja azt - az indítványt illető véleményük közlésére általa felkért miniszterek által hangoztatott - ellenérvet, hogy a vámőrségnél jelentős összegű vámok és illetékek beszedése és kezelése indokolja a pótlék megállapítását. Ezért az Alkotmánybíróságnak az álláspontja az, hogy egyrészt a vámőrség tagjai, másrészt a Hszt. hatálya alá tartozó többi fegyveres szerv hivatásos állományú tagjai a pénzkezelés szempontjából nincsenek azonos helyzetben, ezért a vámőrség tagjainak pénzkezelési pótléka nem képezi e kedvezményezettek indokolatlanul előnyös kezelését a többi fegyveres szerv hivatásos állományú tagjaihoz képest.

A fentebb kifejtettek alapján az Alkotmánybíróság a Hsztvh. 37. §-a és 63. §-a alkotmányellenessége megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasította.

2. Az indítványozó harmadik kifogása, hogy a különféle fegyveres szerveknél szolgálatot teljesítő gépjárművezetők pótléka sem azonos. Az indítványozó ezt a kifogását azzal támasztotta alá, hogy Hszt. hatálya alá tartozó többi testülethez képest, ahol e pótlék nagysága 13%, a hivatásos katonáknál ez 5,3-18,8%-ot tesz ki.

A Hszt.-nek ezt a rendelkezését tartalmazó 237. § (1) bekezdését a Hjt. 2002. január 1-jével hatályon kívül helyezte. Egyidejűleg a Hvt. hatálya alá tartozó gépjárművezetők gépjárművezetői pótlékát egységesen havi 13%-ban, tehát a Hszt. hatálya alá tartozókéval azonos mértékben állapította meg [a Hjt. 114. § (1) bekezdés r) pontja].

Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata, hogy a már hatályon kívül helyezett jogszabály alkotmányosságát csak az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 38. §-a szerinti bírói kezdeményezés, valamint 48. §-a szerinti alkotmányjogi panasz esetében vizsgálja. Ezért az Alkotmánybíróság az eljárást a Hszt. 237. §-a tekintetében az Ügyrend 31. § a) pontja alapján megszüntette.

3. Az indítvány a Hszt. 258. § (1) bekezdését az Alkotmány 2. § (1) bekezdésével, 8. § (2) bekezdésével és 54. § (1) bekezdésével összeegyeztethetetlennek tartja annyiban, hogy e rendelkezés a rendőri szolgálati jogviszony létesítésének feltételül szabja a jelentkező közeli hozzátartozóinak kifogástalan életvitelét is, valamint mert lehetővé teszi a közeli hozzátartozók életvitelének a szolgálati jogviszony fennállása során bármikor történő megvizsgálását.

Az Alkotmánybíróság megállapította: az indítvány előterjesztése óta a Hszt. 258. § (1) bekezdését a jogalkotó több alkalommal módosította. Az elbíráláskor hatályos törvényszöveg a kifogástalan életvitel követelményét már csupán a jelentkező tekintetében írja elő. Az Alkotmánybíróság ezért az okafogyottá vált Hszt. 258. § (1) bekezdése alkotmányellenessége megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítvány tárgyában az eljárást az Ügyrend 31. § e) pontja alapján megszüntette.

4. Az indítvány a Hszt. 338. § (1) bekezdését az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe, valamint a 70/B. § (2) és (3) bekezdésébe ütközés miatt kéri megsemmisíteni. Az indítványozó indítványát a 2002. június 11-én kelt beadványában úgy módosította, hogy az időmúlásra tekintettel nem e rendelkezés megsemmisítését, hanem az alkotmánysértést megállapítását kéri.

A Hszt. 338. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „[a] törvény szerinti illetményrendszerre 1999. január 1-jéig kell áttérni. A korábbi áttérés lehetőségét az éves költségvetések tárgyalásakor vizsgálni kell.”

Azt indítványozó szerint a jogalkotó által megfelelőnek minősített illetményrendszer életbeléptetését a törvény egészéhez képest mintegy két és fél évvel későbbre halasztani azért alkotmánysértő, mert mindazok, akik az új illetménytábla bevezetéséig szolgálatot teljesítenek, kevesebb illetményt kapnak, mint amennyi munkájuk mennyisége és minősége szerint megilletné őket. Különösen méltánytalanul érinti a bértábla későbbi életbelépése azokat, akik időközben mennek nyugdíjba. Álláspontjának alátámasztására hivatkozik az indítványozó a 46/1995. (VI. 30.) AB határozatra (ABH 1995., 219., 224), melyben az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a külső és belső gazdasági-pénzügyi egyensúlyi helyzet javítása és a tartós gazdasági növekedés feltételeinek kibontakoztatása az alapjogi korlátozásnak nem elegendő alkotmányos indoka, valamint a 43/1995. (VI. 30.) AB határozatra (ABH 1995., 188., 198.), melyben az Alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az új rendszerre való áttérésnek a jogbiztonsággal összefüggő alkotmányos követelménye az érdekeltek számára olyan felkészülési idő biztosítása, mely szükséges a megváltozott rendelkezésekhez való alkalmazkodáshoz és a család gazdálkodásának az új feltételekhez igazodó megszervezéséhez.

Az indítvány benyújtása és elbírálása közötti időszakban a kifogásolt rendelkezések teljesebbé mentek, minthogy sor került az új illetményrendszerre való áttérésre. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint az olyan jogszabályi rendelkezés, mely már megvalósult, már nem tekinthető hatályosnak [1239/B/1990. AB végzés, ABH 1991. 905., 906., 670/B/1997. AB határozat, ABH 1999. 600., 603., 28/2000. (IX. 8.) AB határozat, ABH 2000. 174., 191.], így az Alkotmánybíróság nem jogosult annak alkotmányellenességét vizsgálni.

Ezért az Alkotmánybíróság az eljárást a Hszt. 338. § (1) bekezdése tekintetében megszüntette.

V.

1. Az Alkotmánybíróság a vizsgálat során észlelte továbbá, hogy a Hsztvh. módosításáról szóló 99/2003. (VII. 15.) Korm. rendelet 9. § (1) bekezdése a Hsztvh. 42. § (1) bekezdését, 44. §-át, 47. §-át és 49. §-át 2003. július 23-ával hatályon kívül helyezte. Az Alkotmánybíróság az említett gyakorlata alapján az Ügyrend 31. § a) pontja értelmében az eljárást ezen rendelkezések tekintetében is megszüntette.

2. Az Abtv. 22. § (2) bekezdése értelmében az indítványban meg kell jelölni a kérelem alapjául szolgáló okot. Nem elég az Alkotmány rendelkezéseire hivatkozni, meg kell indokolni, hogy az Alkotmány rendelkezéseit a megsemmisíteni kért jogszabály miért és mennyiben sérti. [472/B/2000. AB határozat, ABH 2001., 1655.; 654/H/1999. AB határozat, ABH 2001., 1645.] Mivel az indítványozó a Hszt. 254. § (2) bekezdése, 306. §-a és

322. §-a, valamint a Hsztvh. 55. § (1) bekezdésében és 56. § (1) bekezdésében „a folyamatos ügyeleti szolgálat ellátására szervezett beosztásokban szolgálatot teljesítők kivételével” szövegrészek, továbbá a Hsztvh. 59. §-a, 60. §-a, 61. §-a, 62. §-a és 63. §-a alkotmányellenessége állításán túl a konkrét indokot nem jelölte meg, az Alkotmánybíróság az indítványokat - mint érdemi elbírálásra alkalmatlant - visszautasította.

A határozatnak a Magyar Közlönyben történő közzétételét az Alkotmánybíróság az Abtv. 41. §-a alapján rendelte el.

Dr. Holló András s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke